

inom Gatt, UNCTAD och WTO. Vikten av att eliminera så kallade tekniska handelshinder har blivit alltmer uppenbar – särskilt ifråga om handeln med tjänster. Bindande regler om förbud mot statsstöd eller styrd offentlig upphandling har sålunda minskat utrymmet för protektionism.

Helhetsintrycket blir sålunda rätt blandat. Sannolikt är det främst den tredje målgruppen – den intresserade allmänheten med ett mera begränsat behov av kunskap – som har bäst behållning av Lagerqvists skrift.

Uppsala universitet

BO G. HALL

Fredrik Skott, *Påskkäringar: Från trolldomstro till barnupptåg* (Göteborg: Institutet för språk och folkminnen 2013). 182 s.

I boken *Påskkäringar* undersöker Fredrik Skott denna traditions stabilitet och förändring. Till skillnad från den gängse bilden av dagens tradition som ett fenomen som uppstod i Stockholm under mellankrigstiden, kan Skott visa att traditionen snarare har sitt ursprung i Västsverige och därtill kan spåras till åtminstone 1800-talet.

I tidigare forskning har hävdats att förekomsten av en tradition, som i det här fallet hämtar element från tidigmoderna föreställningar om häxor, förutsätter att dessa föreställningar inte längre har någon relevans i samhället. Skott kan dock visa hur den påskkäringstradition som uppstod i Västsverige under 1800-talet var nära kopplad till de föreställningar om häxornas färd till Blåkulla som då fortfarande levde kvar på landsbygden.

Av denna anledning tar boken sin början i de tidigmoderna häxprocesserna genom bland annat en noggrann genomgång av en omfattande häxprocess under 1720-talet i byn Södra Ny, utanför Säffle. Genom berättelsen om detta fall kan Skott visa hur många av de attribut som återfinns i de första belagda påskkäringstraditionerna även var sådant som tillskrevs häxor under 1700-talet. Vidare visar exemplet hur utbredd tron på häxor var under 1700-talet och med ytterligare belägg kan Skott också göra troligt att dessa föreställningar på sina håll levde kvar långt in på 1800-talet.

Med denna bakgrund ges sedan en närmare beskrivning av 1800-talets påskkäringstraditioner, vilka på avgörande punkter skiljer sig från vår tids oskyldiga utklädningar av barn till söta små påskkäringar. Under 1800-talet var det i stället framför allt äldre barn och ungdomar som klädde ut sig och utklädnaderna var allt annat än gulliga. Ofta bar de utklädda ett slags ansiktsmasker (s.k. skräpukansikte) för att dölja sin identitet och traditionen synes till stor del ha kretsat kring omgivningens försök att avslöja vem

det var som dolde sig under förklädnaden. Vidare kan också poängteras att under 1800-talet var det vanligt att pojkar klädde ut sig till påskkäringar och flickor klädde ut sig till påskgubbar. Enligt Skott kan detta ses som ett uttryck för att hela traditionen präglades av ett försök att på ett skämtsamt sätt vända upp och ned på vardagen.

De tidiga påsktraditionerna var trots sina skämtsamma inslag långtifrån harmlösa. De förklädda kunde ofta ställa till ofog och som regel krävde de också att värdfolket gav dem mat och alkohol. Påskbesöken beskrivs ibland som ett slags våldsgästningar, men det var även fritt fram för värdfolket att bruka våld på sina gäster.

I sin analys av detta spel mellan de utklädda ungdomarna och det äldre värdfolket ser Skott de tidiga påskkärningstraditionerna som ett slags levandegörande av häxsägnerna. Det faktum att upptågen många gånger synes ha syftat till att få människor att tro att de besökts av riktiga häxor gör att Skott menar att dessa upptåg ibland var att betrakta som pseudo-ostensiva handlingar, det vill säga "ett medvetet återuppförande av en sägen i syfte att skämta eller luras" (s. 60).

Under framförallt tidigt 1900-tal kom traditionen med påskkäringar att både spridas över landet och ändra karaktär. Mycket talar för att det var i samband med spridningen som traditionen förändrades. Exempelvis framhåller Skott att i de nya områden som tog upp traditionen försökte man inte dölja sin identitet, utan förklädnaden ersattes av utklädnad. Likaledes försvann också inslagen av *cross-dressing*, då den ideala påskkäringen blev en liten flicka med huckle och rosiga kinder. Traditionen med påskgubbar fick däremot inte någon nämnvärd spridning utanför Västsverige.

Med dessa förändringar och påskkäringarnas sjunkande ålder försvann även de våldsamma inslagen och påskkäringarnas besök kom snarare att präglas av ett slags utbyte av gåvor, där barnen får godis i utbyte mot påskkort. Påskkort hade även förekommit tidigare, men då överlämnats anonymt.

Vad gäller de äldre påsktraditionerna i Västsverige kom dessa att domesticeras under 1900-talet. Parallellt med att det under 1940- och 1950-talen rapporterades om närmast upplöpliktliknande händelser i Värmland under påskhelgerna var det flera orter som försökte styra firandet genom att organisera särskilda påskparader. Enligt Skott kan detta ses som ett försök att disciplinera och reformera en folklig ungdomskultur. I detta sammanhang framhålls särskilt skolan och förskolan som en viktig agent som bidrog till att omforma påskkärningstraditionen.

Sammanfattningsvis kan sägas att *Påskkäringar* bidrar till en ökad förståelse av bakgrunden till en än idag levande tradition. Tråkigt nog saknas det dock ofta material för att närmare belägga orsakerna bakom de förändringar som skett. Detta gör att framställningen blir deskriptiv till sin karaktär.

Vidare kan också framhållas att det framförallt är traditionen i sig som ägnas intresse, vilket troligtvis har sin grund i att det är en etnologisk studie.

En historisk studie av företeelsen hade nog snarare inkluderat flera liknande traditioner, såsom exempelvis luciafirandet, och koncentrerat sig på domesticeringen av dessa sedvänjor mot bakgrund av samhällets modernisering. Detta är i och för sig en fråga som Skott berör, men den skulle gott ha kunnat ägnas större uppmärksamhet.

Uppsala universitet

ESBJÖRN LARSSON

Rolf Adamson, *Reformivriga tidningar och svårflörtad överhet: Stockholmspressen och den högre förvaltningen under 1820-talet* (Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien: Förlag 2014). 408 s. + CD ROM.¹

Att gå från forskning om svensk järnhantering, agrarhistoria med inriktning på spannmålsfrågor och statliga planeringsorgan till presshistoria tycks inte alldeles självklart – om än rummets och tidens enhet, svenskt 1800-tal, är gemensam nämnare. Men med sin senaste bok, *Reformivriga tidningar och svårflörtad överhet*, har Rolf Adamson, professor emeritus i ekonomisk historia vid Stockholms universitet, tagit denna något oväntade väg i sin forskning. Dock är, vid en närmre blick, steget till att låta studiet av statlig förvaltning också omfatta dess ifrågasättande granskare, tidningarna, ett både naturligt och fruktbart perspektivbyte.

Boken är imponerande redan med sina cirka 400 sidor, men därtill kommer en CD-skiva med ytterligare nästan 200 sidor. Adamson har studerat så gott som alla huvudstadens nyhetstidningar under perioden 1816–1830, dessutom otryckt material från ett stort antal offentliga myndigheter, i flera fall även gått tillbaka till 1750-talet för att rätt kunna tolka utvecklingen. Det är en betydande forskningsinsats som nu redovisas.

Sin utgångspunkt tar Adamson i den senaste presshistoriska forskningen – vad gäller förvaltningshistoria under tidigt 1800-tal går inget forskningsläge att urskilja. Att åren omkring 1820 utgör en avgörande brytpunkt i de moderna tidningarnas utveckling har kraftigt betonats av yngre pressforskare som Cecilia Rosengren, Henrik Edgren och Patrick Lundell. Tidigare har också Jarl Torbacke, bland annat i *Den svenska pressens historia*, del I, eftertryckligt understrukt betydelsen av 1820-talets press som modernitetens föregångare. Adamsons forskning stärker ytterligare dessa forskares

1. Prof. em. Rolf Adamson, Stockholm, avled den 19 mars 2015 i en ålder av 87 år. Denna recension skrevs flera månader tidigare. Reds anm.